

TEMETŐ

Írja: KORSÓS TIBOR

(Történet-dogmatikai-jogi tanulmány)

A mint már az előszóban említettem, tanulmányom tárgya — mint jogi fogalom — szerfölött vitás. A különböző magánjogi kézikönyvek és a felsőbirósági döntvények e kérdés tárgyalásánál nagy eltéréseket mutatnak. Sőt nem csak különbségekről van szó, hanem két homlokegyenesen ellenkező álláspontról, melyet egyrészt a magyar magánjogi írók és az általuk kifejtett elveken álló bíróságok, másrészt az osztrák civilisták és ezen magánjog szabályait alkalmazó bíróságok vallanak. Ugyanis mindjárt a fogalom jogi természetének megállapításánál észlelhető e két ellentétes nézet. Az összes magyar tankönyvek⁶⁶ a temetőt a forgalmon kívül álló dolgok (res extra commercium) közé sorozzák, a magyar felebbviteli bíróságok döntvényei⁶⁷ pedig szintén ezt az elvet képviselik, míg ellenben az ausztriai magánjogot tárgyaló munkák kifejezetten nem extra commercium dolognak minősítik és ugyanily szellemben szólnak azon bíróságok elvi határozatai, melyek az osztrák magánjog szerint ítéleznek.⁶⁸

⁶⁶Az egyik magyar tankönyv (Magy. magánjog, szerk. Dr. Fodor A. II köt., írták Dr. Katona M., Lányi B., Dr. Imling K. 16. lap) a dolgok forgalmi képességéről szólva ily csoportosítást követ: „2-szor. Egy másik kategóriája a forgalmon kívül álló dolgoknak, azok melyek magántulajdonban állanak ugyan (rendesen jogi személyeknél), de azért a forgalom körén mégis kívül esnek, adás-vevés, csere v. más jogügylet nem létesülhet rajtuk... részben pedig azért, mert bizonyos dolgok állandóan meghatározott vallási, egyházi célokra rendelvek és amíg eme célnak szolgálnak, addig a közönséges forgalomból k i v a n n a k z á r v a, nehogy profanizáltassék általuk a kegyelet. Ilyenek... a temetők... Jellemző eme osztálynál, hogy az idetartozó dolgok forgalmi képességüket visszanyerik, amint a kitűzött célra többé nem használhatók v. eddigi rendeltetésük megszűnik”. — Hasonlóképp Zlinszky (Magy. magánjog IV kiad. 75 l.) a forgalmon kívüli dolgok ismertetésénél: „II. Szorosabb értelemben vett forgalmon kívüli dolgok, vagyis olyanok, melyek magánjogi uralom tárgyát képezhetik ugyan, de melyeknek forgalomba hozatala, azaz az egyik tulajdonából a másik tulajdonába való átszállása ki van zárva, vagy legalább igen jelentékenyen korlátozva. Ilyenek:... 2. Azok a dolgok, melyek állandó rendeltetésüknél fogva nem mehetnek át egy egyén tulajdonából a másikéba. Ilyenek... c)... továbbá mindazok a dolgok, melyek isteni tiszteletre vagy vallási és egyházi célokra szentelvek, u. m. ... temetők... a forgalom tárgyai nem lehetnek”.

⁶⁷A temetők, mint közhasználatra szánt területek, a mindenkit megillető használat tartama alatt a forgalmon kívül álló dolgok jogi természetével bírnak s csak különös rendeltetésük megszűntével nyerik vissza forgalmi képességüket. A temetőbeli családi sírboltoknak tehát nem tulajdonjogi, hanem csupán használati joga tehető a megánszerek által vitásák. (C. 1903 szept. 30. 7203 sz.)

⁶⁸Dr. Bozóky A. (Az ausztriai magánjog rendszere, Bpest 1891. 92. lap.) a dolgokról szóló fejezetben a következőket mondja: „Nem számíthatók azonban a forgalmon kívüli dolgok közé: 1. a res divini iuris, mert a)... b) a nyilvános te-

Hogy azonban mennyire nem egységes e kérdés elbírálása, bizonyítja az a körülmény is, hogy a különböző álláspontok nem csak két jogrendszer szembeállításánál, hanem ugyanazon magánjog tudományos ismertetésénél is tapasztalhatók.⁶⁹

A szerbiai magánjog⁷⁰ is a forgalmon kivüliség elvet vallja a temetők tekintetében és ugyanerre enged következtetni az egyenes adókról szóló törvényünk⁷¹ szövege.

Vita tárgyát képezi továbbá e kérdés a telekkönyvjogi iróknál is.⁷²

Az összes felsorolt helyek tehát a különbségen kívül majd többé, majd kevésbé, kisebb-nagyobb eltéréseket mutatnak ugyanazon jogrendszerben, mint a kettőnek összehasonlításánál és pedig elméletben és gyakorlatban egyaránt, de mindemellett egy kérdésben mégis megegyeznek: a temetők vagy a politikai- vagy az egyházközség tulajdonában vannak.⁷³ Ez az uralgó nézet.

Már most ezt vévén alapul, hozzáfoghatunk a tárgynak, mint jogi fogalomnak a megkonstruálásához.

Miután az extra commercium nézetet valló budapesti Curia területén a Hatásköri bíróság a következő elvi határozatot hozta, hogy: „Valamely temetőnek gazdaságilag értékesíthető hozadék a nincsen kizárva a jogi forgalom tárgyai közül...“⁷⁴ — ugy lényegesen enyhül az ellentét a két jogrendszer véleménye között.

„Az a körülmény, hogy valamely helyen emberi holttestet

metőhelyek (res religiosae) az illető politikai v. hitközség... tulajdonát képezik“. Egy szóval expressis verbis kiveszi a temetőt az extra commercium dolgok sorából. — Čepulić (Sistem općeg privatnog prava, Zagreb, 1925. 83. lap) e kérdésről nagyjában hasonló szellemben beszél. Az elidegenítési tilalom tekintetében Čepulić fejtegetése megegyezik a 66. pont alatti d) munkák álláspontjával. — A bécsi legfelsőbb bíróság döntése így szól: Temetőül használt területek nincsenek extra commercium; rendesen a politikai vagy egyházközségek birtokában vannak...“

⁶⁹Példa erre Raffay F. (A Magy. magánjog kézikönyve Eperjes, 1904. 56. lap) műve: Forgalmom kivül az a dolog mely 1. bizonyos rendeltetés alatt alanyt nem cserélhet, vagy 2. ha cserélhet is, de rendeltetésétől eltérő célra nem használható, végül 3. amely dolog magántulajdon tárgya nem lehet... A forgalmon kívüli dolgok második osztályába tartoznak a... temetők..., amelyek tulajdonost cserélhetnek ugyan, de bárkié legyenek is, más célra nem használhatók. A fenti két (Fodor és Zlinszky) és ezen fejtegetés között tehát a különbség az, hogy azok szerint a temetők tulajdonost nem cserélhetnek, Raffay szerint pedig igen.

⁷⁰Dr. Bartoš M.: Tabaci stvnrnog prava po predavanjima, str. 8-9.

⁷¹Čl. 10. Zakona o neposrednim porezima od 1928. Od poreza na prihod od zemljišta oslobodjavaju se... 3... i javna groblja priznatih veroispovesti.

⁷²U pogledu... groblja... u praksi je dosta sporno da li se i ona upisuju ili ne. Prevladava ipak mišljenje, da se takvi objekti ipak upisuju u opštu zemlji. knjigu, premda nisu trenutno predmetom prav. prometa. — Dr. Čulinović F.: Zemljišno-knjižno pravo, Beograd, 1933.

⁷³Verona-Zuglia id. m. 9 lap. 71 döntv. — Német nyelven is gazdag irodalom fejlődött ki erről: Mooren Über Eigenthum u. Benützung von Kirchöfen, Köln, 1857, (Archiv IX. 279. fl.)... Bauerband: Das Eigenthumssubjekt der Kirchhöfe Archiv XVII. 353. fl.) — Walter F.: i. m. 601 lap. Nota 13.

⁷⁴Dr. Térfi Gyula: Hatásköri jogszabályok és hatásköri határozatok tára III. köt. 139-41 lap. — Grecsák: Új döntvénytár, X köt. 243 lap.

temetnek el, ezen helynek tulajdonjogát nem érinti.⁷⁵ De még közséگی v. felekezeti temetőben is⁷⁶ szerezhetők meg temetőhelyek magántulajdonkép, pl. mint családi sirboltok.⁷⁷ E kérdés eldöntésénél azonban elsősorban a temetői szabályzat az irányadó. Budapest székesfőváros szabályrendelete szerint, (melyet a belügyminiszter 47339/82. sz. a. erősített meg) a köztemető egyes területére csak használati jog szerezhető. A szabályrendelet 2. § szerint a sirhelyek 30 év után a főváros rendelkezésére szállnak vissza, a sirhelyek használati joga tehát csak 30 évre terjed. Még ezen használati jogot is megköti és a családra korlátozza a szabályrendelet 4. §-a azzal, hogy a családi sirboltok jogügylet tárgyává való tételét is kizárja. Ebből folyólag a temetők területére, ezek rendeltetésének megszűntéig szerezhető jogok csak ideiglenesek s bizonyos időhöz kötöttek lehetnek.⁷⁸ Zagreb város Mirogoj nevű köztemetőjének 1878 május 13-án kelt szabályzata értelmében a Mirogojon lévő ingatlan és ingó dolgok a Mirogoj-temető alapítványát képezik (5. §). Ugyanezen szabályzat 31. és 34. §-a szerint a sirboltok tulajdonosainak csak rendelkezési joguk van a kriptákban lévő temetkezőhelyekkel. E rendelkezési jog ellenben nem bir azon tartalommal, melyet az osztrák polgári törvénykönyv 354. §-a feltételez,⁷⁹ hanem csak a sir használatára ad jogot (ius sepulcri). Eme ius sepulcri pedig nem oly jog, melyet pénzben lehetne kifejezni, nem vagyon az osztrák polgári törvénykönyv 531. §-a értelmében, mely a hagyatékok részeként száll át az örökösökre, hanem e jog azon személyekre száll át iure proprio, akiknek a sirboltot az örökhagyó szánta, amikor azt megvette vagy építette.⁸⁰

Most minekutána a magyar és osztrák jogterületen keletkezett temetői szabályzat azonos felfogásával sikerült az e tárgyról fennálló két ellentétes véleményt közös nevezőre hozni, immár áttérhetünk annak a kérdésnek a tisztázására, hogy a temetővel kapcsolatos jogviták eldöntésére mely hatóságok illetékesek.

A rendes bíróságok hatáskörébe tartoznak: Annak a kérdésnek elbírálása, vajjon a temető a község vagy az egyház tulajdonát képezi-e? Magánjogi, vagyis bírói eljárásra tartozó kérdés, hogy valamely temetőnek a fűtermését ki van jogositva szedni.

⁷⁵Sticanjem prava na ukop u grob ne dobiva se priv. pravo na dotičnoj površini... (Vrhovni sud u Beču 27. IX. 1910.) — Privatnik izgradom groba stiče samo pravo upotrebe eventualno i za članove porodice; to se njegov pravo konsumira ukop njegovim i ne spada u ostavinu... (Vrh. bečki sud 1895/7798.)

⁷⁶A plébánia-temetőkben ez ordináriusnak vagy megbizottjának írásos engedélyével, más jogi személy temetőjében az előljáró engedélyével a hívek saját sirhelyet szerezhetnek maguknak, melyet az ordinárius vagy előljáró engedélyével el is idegeníthetnek. (Codex iuris canonici, 1209. can.)

⁷⁷Bozoki id. m. 92 lap, 8 jegyz.

⁷⁸Grill-féle döntvénytár 1904. I köt. 149 lap.

⁷⁹354 §. Mint jogot tekintve, a tulajdon azon szabadság, miszerint valaki a dolog állagával s annak hasznaival kénye szerint bánhatik, s abból minden mást kizárhat. — 531 §. Valamely elhalt jogainak és kötelezettségeinek összessége, amennyiben azok nem csak személyes viszonyokon alapulnak, az ő hagyatékának hivatik.

⁸⁰Dr. Vragović A.: Zbirka rešidaba, rešidbe br. 1-532. 60 lap.

Temető fűtermésének lekaszálása és elvitele miatt kártérítés iránt, büntetési indítvány nélkül, indított ügyben birói *utra* tartozik az eljárás. Birói *utra* tartozik temetőül használt területnek magántulajdonba való visszabocsátása. Továbbá annak a kérdésnek az eldöntése, hogy az egyházközség temetőjében lévő kriptához szerzett jog a hagyatékhoz tartozik-e? Az ugyancsak felekezeti temetőben álló sírbolt használata miatt keletkezett per. Hogy fennáll-e az a sírhasználati jog, melyet valaki annak megépítésével szerzett. Rendes bíróság illetékes a szerződésileg átengedett kriptahasználat elvonására alapított kártérítési igény jogosultságáról dönteni.

Mielőtt a közigazgatási eljárásra tartozó esetek felsorolására térnénk át, tudnunk kell a temetők közjogi fogalmát. Ez pedig adva van a következő bécsi semmitőszéki döntvényekben: A temetőkül használt területek... rendszerint politikai vagy egyházközség tulajdonában vannak; de mindenkor közintézmények⁸² a politikai törvények vagy a tulajdonos által hozott szabályzat értelmében. „A sírba való temetési jog megszerzésével senki sem nyer magánjogot az illető helyen; ez csupán a közintézmény szabályszerű használatának az aktusa”. Azért a közigazgatási hatóság dönt a temető felekezeti jellege felett; vallási, egészségügyi és rendészeti okokból a felől, hogy hol temethető el a halott és hogy átszállítható-e egyik helyről a másikra; illetékes továbbá valamely családi sírboltba való temetkezési jog (*ius sepulcra*) létezésének megállapítására ugyanezen okokból, mert közjogról van szó — nem a bíróságok, hanem a közigazgatási hatóság van hivatva eljárni ama sír-birtokháborítás miatt, melyet a község azon földterület eladásával követett el. Összegezve az egészet, a temető és a temető körüli viták a magánjogi igényeket kivéve a közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartoznak.⁸³

Büntető törvényünk 163. §-a értelmében egy évig terjedhető fogházzal vagy 10.000 dinárig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, aki az állam által elismert vallás szertartását megakadályozza vagy megzavarja. Az e szakaszhoz irt egyik magyarázat⁸⁴ szerint szertartás alatt az Isten tiszteletére előírt cselekvényt értjük pl. vallási cselekvények temetésnél, gyászmenetnél, különböző imáknál stb. Egy másik⁸⁵ kommentár pedig kimondja, hogy a megzavarás és akadályozás mindazon helyen történhetik, ahol a szertartás végezhető. Így tehát a mi bíróságaink is magukévá fogják tenni a budapesti Curia által ismételtlen kimondott elvet, hogy a sírnál végzett isteni tisztelet alkalmával a temető is vallási szertartásra rendelt hely.⁸⁶

Ugyanezen törvényünk 316. §-a a minősített lopás esetei között egyáltalán nem említi a temetőt, mint pl. a magyar BTK.

⁸²—⁸³Goršić i. m. 209—210 lap. — Verona-Zuglía i. m. 9—10 lap. — Vragović i. m. 520 lap.

⁸⁴—⁸⁵Silović-Frank, Urošević.

⁸⁶Edvi Illés Károly dr.: 2 kiad. II köt. 130 lap. — Grecsák i. m. VIII köt. 141 lap.

a 336. §-ában. Novák⁸⁷ a templomok és imaházakból történt lopás eseteire a 316. § 4. pontját alkalmazza, mely szerint a tolvaj 10 évig terjedhető börtönnel sujtandó, „ha a lopás ama térség és helyiségből történt, melyek közintézményekhez tartoznak (közintézményekéi) vagy a közforgalomnak szolgálnak, mert a törvényileg elismert egyházak kétségekívül közintézmények.

Ugyanez áll e fejtegetés alapján, a felekezeti temetőkre is. Azonban általános kritérium kell, mely lehetővé teszi e szakasz 4 pontjának kiterjesztését a köztemetőkből lopásra is. Ilyennel pedig a temetőknek a már fentvázolt közjogi meghatározása szolgál. Itt ugyan első pillanatra talán zavarólag hathat, hogy a szóbanforgó 316 § 4. pontja a közintézmények térségeiről és helyiségeiről beszél, míg ellenben a temető közjogi fogalmának kikonstruálásához alapul szolgáló döntvény értelmében a temetők maguk, közintézmények. De a kétség rögtön eloszlik, ha kellőleg méltányoljuk azt a körülményt, hogy a közintézmények (kórházak, muzeumok, könyvtárak, stb.) mindaddig, míg csak a törvény vagy alapító levél szól róluk, nem tárgyai még a jogi forgalomnak, hanem ilyenekké csupán akkor lesznek és így következőleg bűncselekmény elkövetésére alkalmas helyekké csak akkor válnak, ha már reális léttel bírnak. E fogalmak ily értelmezése mellett tehát a temetőkből történt lopást a 316. § 4. pontja alapján lehet büntetni.⁸⁸

Ami a temetőkkel kapcsolatos kihágási bűncselekményeket illeti, a következőket kell megjegyezni: Az új (jugoszláv) büntető-törvénykönyvet életbeléptető törvény a büntettekről és vétségekről szóló korábbi törvénykönyveket a kihágásokra vonatkozó rendelkezésekkel együtt hatályon kívül helyezte, de ez utóbbiak érvényét egy törvény csakhamar visszaállította. E törvénykönyv tervezetének első szövege 1926-ban készült el, második változatán pedig a múlt év folyamán dolgoztak. A mondottak szerint tehát a kihágásokra jelenleg is a régebbi szabályok nyernek alkalmazást, de azok is csak annyiban, amennyiben e bűncselekmények az új büntetőtörvénykönyvben már benn nem foglaltatnak.⁸⁹ Így pl. az 1879 évi XL t. c. 80 §-a a temetők megrongálásáról.

A hős halottak temetőiről szóló törvény⁹⁰ módosítása így hangzik: A külföldön lévő katonai temetőkről azon követségeink vagy konzulátusaink gondoskodnak, amelyeknek területén vannak. A követségek és konzulátusok végzik a jövőben a külföldi

⁸⁷Novák i. m. 362 lap.

⁸⁸A magyar BTK. 336 §-ának 2 pontja ugyan így szól: „temetőben a holtak emlékére rendelt vagy holttesten levő tárgy lopatik el”, de itt viszont a közintézmény mint tényálladási elem nem szerepel. — A 336 §. 2 pontja alá esik pl. ledőlt síremlék romjainak ellopása, fejfa ellopása (lásd Angyal-Degré: Anyagi és alaki büntetőjog, I köt. 432 lap).

⁸⁹Dr. Čubinski M.: Naučni i praktični komentar Kriv. zak. X lap. — Zak. o privremenom produženju zak. propisa o kažnjavanju istupa od 31 dec. 1929. (S. N. od istog datuma).

⁹⁰Član 4 Zakona o izmenama i dopunama Zakona o uredjenju naših vojničkih grobalja.

hősi temetők lelkesz-gondozóinak és őrinek (felügyelőinek) a hivatását.⁹¹ Megbizottjaik utján meglátogatják a területükön lévő temetőket és gondoskodnak arról, hogy azok a legnagyobb rendben legyenek. Az igazságügyminisztérium vallásügyi osztályával egyetértésen intézik a temetők és sírokra vonatkozó kérdéseket. Az elhunytakat felkeresni óhajtó családtagoknak segítségére vannak és kalauzolják őket. A temetők rendbentartására kapott összegként felelősséggel és számadással tartoznak. Vidovdan napján és a többi emléknapokon a hállás haza nevében gyászistentiszteleket rendeznek. Az erre szükséges összegeket az igazságügyminiszter szavazza meg. Az eddigi külföldi és belföldi személyzet (lelkesz-gondozók és őrök) rendelkezési állományba helyeztetnek. Az igazságügyminiszter felhatalmazást nyer az északafrikai katonai temetők őrinek megtartására.

Vissza tekintettünk a temetők multjára, láttuk a jelent, vesszünk tehát tanulmányom befejezése előtt még rövid pillantást a sírkertek jövőjére: mi lesz a sorsa a temetőknek, fenyegeti-e veszély azokat létükben? Itt ugyanis arra az eleven mozgalomra gondolok, mely az utóbbi évtizedekben a hamvasztás (halott vagy hullaégetés) érdekében úgy irodalmi, mint egyesületi téren megnyilvánul.⁹² Tekintettel a Codex iuris canonici ama rendelkezésére, hogy „a megáldott temető mellett kell egy külön résznek lenni, azok számára, akik az egyházi temetésre érdemtelenné lettek” és hogy azok között, akik a katolikus temetésben nem részesíthetők „akik saját testük elhamvasztását rendelték el”,⁹³ továbbá figyelembe véve azt, hogy a többi egyházak is megtagadják mindazon esetekben a temetési imák és szertartások elvégzését, amidőn az elhamvasztás elrendelése az elhunyt vagy rokonságának vallásellenes hangulatából fakadt vagy egyházellenes célzattal történt,⁹⁴ — úgy alig képzelhető, hogy hithű ember ily végintézkedést tegyen, de még az évszázados szokással szakítani kívánók is, az ünnepélyes temetés elmaradása miatt elfognak állni attól, hogy földi maradványaik elhamvasztását kívánják. Így tehát „a sírhalmok sorában, a halál tartományában” még sokáig fognak zengeni a zoltárirónak az osztályharcokra célzó és megbékülést hirdető szavai: „Csak a sírban van csendesség, ott van a legnagyobb egység, itt a gazdag a szegénnyel, a nemes a jövevényvel: együtt vannak egy törvénnyel” és marad a temető továbbra is az a hely, ahol már csak a kegyelet és a művészet vetélkednek egymással abban a nemes versengésben, hogy minél maradandóbb emléket állítsanak az ott pihenők nevének. VÉGE.

⁹¹Lásd az 1931 febr. 1-én (S. N. od 2 marta) és az 1931 márc. 21-én kelt ukázt.

⁹²Nálunk az „Oganj” društvo za spaljivanje mrtvaca, a fakultatív hamvasztási jogért küzd, de eddig eredménytelenül, mert a belügyminisztérium az egyházak referátumai alapján elutasította kérelmével.

⁹³V. ő. az 51 j.

⁹⁴A pravoszláv egyház álláspontját lásd a következő érdekes cikkben: Miloš Parenta: Kremacija (Glasnik srpske prav. patrijaršije 1928).